

MERITOKRATISKA IDEAL OCH REELL OJÄMLIKHET I AKADEMIN

Sveriges genusforskarförbund samlar genusforskare och arbetar för att främja svensk genusforskning. Förbundets arbete fokuserar således i mångt och mycket den värld som behandlas i detta nummer av *Tidskrift för genusvetenskap*. Exempelvis ska Nationella sekretariatet för genusforskning efter ett initiativ från förbundets doktorandnätverk undersöka villkoren för genusforskare efter disputation. Men precis som genusfrågor och ojämlikhet inte avgränsar sig till akademien gör inte SGF:s engagemang det. I år har vi uttalat oss till stöd för de polska protesterna mot inskränkningar i aborträtten och den 10 februari tillsammans med Genusvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet arrangerat ett panelsamtal om kvinnostrejken i Polen med aktivisten, journalisten och politikern Agata Diduszo-Zyglewska, aktivisten och forskaren Elżbieta Korolczuk och LGBTQ+-aktivisten Aleksandra Muzińska.

Men detta nummers tema berör den akademi vi som genusforskare befinner oss inom eller nära, där våra forskningsintressen och många av våra livserfarenheter formas och tar sig uttryck. Vi är som forskare och som lärare en del av

detta sammanhang; det är här vårt värde mäts, det är här vi förväntas vara hemmastadda. Men de premisser som formar våra kunskapande processer och bedömer deras värde är långt ifrån jämställda och jämlika.

Ett av akademins allra starkaste ideal är det om meritokrati. Den som är bäst lämpad är den som är mest meriterad. Den mest meriterade väntas få störst utrymme, få tjänster och positioner, bli tilldelad forskningsmedel och uppdrag. I dess rena form är meritokratin ett system präglad av individualism och ”rättvis” konkurrens och av frånvaron av nepotism och diskriminering. Där förväntas du bedömas enbart utifrån vad du tidigare utträttat och din klassbakgrund, ditt ursprung eller annat ska därmed vara fullkomligt irrelevant. I den rena meritokratins värdesystem finns inte plats för någon annan ojämlikhet än den mellan olika meriter. Endast detta värdesystem avgör om du hör hemma:

Meritokratiska urval blir liktydigt med urval baserade på högsta vetenskapliga kvalitet. Den bäst skickade anses på så vis få legitima möjligheter

att utföra sitt värv utan inblandning av ovidkommande inslag. I den akademiska retoriken ges meritokrati innebörden att den som blir utvald har blivit så enbart på formella och därmed rättvisa grunder. (Alnebratt och Jordansson 2011: 13)

Som motbild till denna retorik har åtskilliga studier, både kvantitativa och kvalitativa, under senare decennier visat hur det meritokratiska systemet inte står fritt från andra normativa ideal och till dessa relaterade ojämlikheter (Saxonberg och Sawyer 2006; Mählck 2013, 2016; Sjögren 2015). Meriter bedöms inte bara olika beroende på vem forskaren är, förutsättningarna för att meritera sig och värderingen av forskningens relevans är olika beroende på det samma – till exempel när viss kunskap ses som allmängiltig och annan ses som marginell (Farahani och Thapar-Björkert 2018). Dessa ojämlika arbetsvillkor och värderingssystem inom akademien utmanar oss att rusta oss med en intersektionell förståelse av den akademiska forskningens politiska ekonomi för att få en djupare förståelse av hur ojämlikhetsregimer inom akademien praktiseras, omsätts och normaliseras. Och för hur de kan utmanas.

Inom ett meritokratiskt system är, även om meritokratin är mer ideal än verklighet, det ideala och önskvärda subjektet en högt meriterad forskare. Konstruktionen av detta ideala subjekt bortser från att villkoren för både kunskapsproduktionen och att erkännas som kunnig och kunskapande karaktäriseras av ojämlikhet (Farahani 2015). I svensk högskola har

den politiska debatten främst fokuserat lika villkor mellan könen medelst jämställdhetsintegrering, utan att ta hänsyn till andra ojämlikheter, exempelvis baserad på etnicitet (Saxonberg och Sawyer 2006). En intersektionell förståelse av jämställdhet visar hur andra ojämlikheter, till exempel mellan etniska svenskar och personer med utländsk bakgrund eller minoritetsbakgrund, tenderar att osynliggöras i denna debatt. Kunskapsproduktion och skapandet av ideala, kunniga akademiska subjekt utgår från vad Stuart Hall har kallat en ”obligatorisk eurocentrism” (1996: 16). Denna producerar och positionerar, reglerar och begränsar, akademiska subjekt i mötet mellan könande och rasifierande normer. I detta sammanhang behåller vitheten sin betydelse genom att vara osynlig, på samma sätt som heterosexualitet fortsätter att vara omarkerad och dominerande i en kontext som vidmakthåller heteronormativitet. Vidare upprätthåller den könade vitheten sina privilegier genom sin osynlighet, medan den rasifierade ”andra” navigerar svårigheten att vara sårbart synligt utan att bli sedd (Lundberg och Farahani 2017). Därigenom förblir akademien en plats där dominansstrukturer reproduceras, där individer på ojämlika villkor konkurrerar om erkännanden och om att få utvidga sina (forsknings) intressen. Det är här som den institutionaliserade obligatoriska eurocentrismen leder till det potentiella nedvärderandet och av-legitimeringen av vissa typer av kunskapsproducenter, kunskapsprocesser och kunskap.

Ojämlikheter görs i konkreta situatio-

ner och vi ser både i studier och i våra egna erfarenheter hur de (re)produceras och utmanas genom handlingar, icke-handlingar och instrumentella inkluderingar, både i vardagliga interaktioner och i mer extraordinära händelser i akademien. Den kompetens meritokratin ska byggas kring definieras, identifieras, skapas och återskapas i interaktioner, inom akademiska institutioner och skapar och upprätthåller det Ann Stoler (2010) har kallat våra epistemiska vanor. Därmed följer vi inte bara vissa vetenskapliga rutiner och vanor utan befäster vilka som är kunniga och som bör representera våra discipliner och fylla våra kurslitteraturer och långa referenslistor. Vad kompetens är och vilka personer den identifieras hos – vilka kroppar den fästs vid – ligger bakom det som sedan syns i statistiken över exempelvis fördelningen av forskningsmedel eller anställningar.

Meritokratin värdesystem skapas alltså inte i ett vakuum. Liksom heteronormativa och sexistiska värdesystem trasslar in sig i det meritokratiska, förhindrar eurocentriska kulturella värderingar, statiska koloniala synsätt och rigida institutionella barriärer rasifierade akademikers befordringsgång och försvårar deras akademiska karriär. Akademiker med utländsk bakgrund behöver, som Paulina de los Reyes (2007) har visat, mer än andra anstränga sig, inneha kunskap, tålmod, färdighet och tid för att klara av det hon beskriver som en seglats i motvind.

Debatter om genusvetenskapens och postkoloniala perspektivs vara, både i Sverige och annorstädes, kan åtminstone delvis förstås i ljuset av hur dessa perspektiv går emot meritokratin självförståelse; dessa perspektiv synliggör inte bara hur meritokratin ideal inte är verklighet utan även hur de ofta används för att osynliggöra ojämlikheter inom akademien. Det som vissa ser som hot mot meritokratin ideal kan dock även ses som vägen mot att förverkliga detsamma.

Akademien är sannerligen en spännande, härlig och motsägelsefull kontext och inkluderar en varierande kombination av konkurrens och solidaritet. Meritokrati kultiverar en omgivning fylld av konkurrens, målinriktade samarbeten, och synliga och osynliga konflikter som ständigt styr, stör och berör oss. Vi har alla med skiftande grad gynnats av kollegors stöd, kommentarer och solidaritet. Samtidigt är vi väl medvetna om att även dessa solidariska sammanhang har en baksida av sammanflätade maktstrukturer som bjuder in och stänger ute. Låt oss verka för en akademi som ger mer utrymme till just denna solidaritet.

Med fog försöker Genusforskarförbundet att bidra till utvidgning av lokala och globala förståelsen av jämställdhet och jämlikhet, inom och utanför akademien. Genom att understryka vikten av en intersektionell förståelse av jämlikhet och uppmärksamma olika rättvisorienterade och feministiska kamper runt om i världen (som exempelvis polska kvinnors kamp för abort) försöker förbundet bidra till en annan historieskrivning, en historiebeskrivning som går bortom

de enkla ensidiga berättelser som har sina rötter i angloamerikansk feministisk historia och jämställdhetskamp.

Fataneh Farahani och Fredrik Sjögren, Sveriges Genusforskarförbund

Referenser

- Alebratt, Kerstin, Jordansson, Birgitta (2011) Jämställdhet, meritokrati och kvalitet. *Tidskrift för genusvetenskap* (2-3): 7-27.
- de los Reyes, Paulina (2007) Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärlden. *Arbetsliv i omvandling* 5, Arbetslivsinstitutet.
- Farahani, Fataneh (2015) Home and homelessness and everything in between. A route from one uncomfortable zone to another one. *European Journal of Women's Studies* 22(2): 241-247.
- Farahani, Fataneh och Thapar-Björkert, Suruchi (2018) The racialised knowledge economy. Khadka, S, DavisMcElligatt, J och Dorwick, K (red) *Narratives of marginalized identities in higher education. Inside and outside the academy*. New York: Routledge, 86-100.
- Hall, Stuart (1996) Introduction. Who needs 'identity'? Hall, Stuart och du Gay, Paul (red) *Questions of cultural identity*. London: Sage, 1-18.
- Lundberg, Anna, Farahani, Fataneh (2017) I dialog: intersektionella läsningar av hemhörighet, migration och kunskapsproduktion. *Tidskrift för genusvetenskap* 38(3): 76-101.
- Mählick, Paula (2013) Academic women with migrant background in the global knowledge economy. Bodies, hierarchies and resistance. *Women's Studies International Forum* 36: 65-74.
- Mählick, Paula (2016) Academics on the move? Gender, race and place in transnational academic mobility. *Nordic journal of Studies in Educational Policy* (2-3), DOI: 10.3402/nstep.v2.29784.
- Saxonberg, Steven och Sawyer, Lena (2006) Uteslutningsmekanismer och etnisk reproduktion inom Akademin. Sawyer, Lena och Kamali, Masoud (red) *Utbildningens dilemma. Demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar, 405-463.
- Sjögren, Fredrik (2015) *Technoscience, gender and value: a study of the doing of gender and technoscience in four Swedish ICT-research organizations*. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Stoler, Ann Laura (2010) *Along the archival grain. Epistemic anxieties and colonial common sense*. Princeton: Princeton University Press.